

הרב יצחק ויסמן
ירושלים

אתרוג ללא פיתם

וממילא זה ממש דומה למש"כ הרמ"א דכשזה דרך גידולן אין לכנותם בשם חסר, וודימה נידון זה למש"כ החת"ס בחי"ד סי' רנ"ו לגבי דיו בסת"ם דבעינן דיו שחור וכשמתחלה נעשה הדיו באופן שיהיה אח"כ אדום ה"ז כאילו עכשיו נמצא הפסול, ואף דבעלמא נחלקו ר"ש ורבנן בדין כל העומד לזרוק וקיי"ל דלא כר"ש, מ"מ כשיש הטבע של הסוף כבר עכשיו לכו"ע מתייחסים לזה, ועיין בשו"ת חסד לאברהם (תאומים) ח"א יו"ד סי' פ"ז דחלק על החת"ס הנ"ל, עיי"ש.

עוד ידוע דעתו של מרן החזו"א זצ"ל דכשהפיטם התייבש על העץ, ונפל לאחר הקטיפה, אינו נידון כפיטם שנפל לאחר הקטיפה, היות שהתייבש על העץ, אלא ה"ז נידון כפיטם שנפל בעודו מחובר על העץ וכשר, [עיין בס' ארחות רבנו ח"ב עמ' ע"ר בשם מרן הקה"י זצ"ל דהורה כך למעשה]. וכ"ז כשנופל לאחר הקטיפה לבד, אבל אם הפילו בידים אפילו כשהיה על העץ ה"ז נידון כפיטם לא יבש שנפל לאחר הקטיפה.

[ג] ושמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, (חשון תשע"א), דאין ההיתר כשנפל הפיטם לאחר הקטיפה, אלא באופן דניכר יבשות על הפיטם בשעת הדחק, והשיב דכבר נתייבש הפיטם על העץ, ממילא לא חשיב חסר, וצריך מומחיות להכיר זה באתרוג, והחזו"א היה לו הבנה בזה.

עוד שמעתי מהגר"ח קניבסקי, דגם מרן החזו"א זצ"ל סבר, דאתרוג עם פיטם חשיב הידור למצוה, והשנה [תשע"א] זכה וקיבל מהעץ של הגרמ"י ליפקוביץ, אתרוג עם פיטם עכ"ד.

[ד] דעתו של מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דכשנפל הפיטם כשכבר היה בוסר

[א] המשנ"ב בסי' תרמ"ח סקל"ב כתב, עמש"כ הרמ"א בשם הרא"ש, דכשלא היה לו דד מעולם כשר, מכיון דכך ברייתם, וזה דרך גידולן אין לכנותם בשם חסר, דניכרים הם כי יש במקום פיטמא כמו גומא מתחלת ברייתו. והוסיף בשעה"צ אות ל"ז, דאם א"א להכיר כלל אם היה כן מתחלת ברייתו, הב"ח וביכורי יעקב מחמירים בזה, והפמ"ג הכשיר מטעם ס"ס, שמא הלכה כמ"ד ניטל פיטמתו היינו עוקץ לבד, ואפי' הוא דרו, שמא לא ניטל אלא נברא כך עיי"ש. האתרוגים הרגילים הגדלים בא"י, (באופן דלא עשו תחבולות לשמירת הפיטם), אין להם פיטמים, ומ"מ רוב העולם נוהגים ליטלם, וזאת לא מטעם הפמ"ג, אלא משום דנקיטין בפשיטות, דכך הוא ברייתו.

[ב] ובטעם הדבר, ידוע בשם מרן החזו"א זצ"ל דאתרוג דנפלה פיטמתו בעודו גדל באילן, אינו נידון כחסר, וכשר, ואפי' שנפל הפיטם ממש סמוך לפני שנתלש. וטעמו, דכל שנפל בצורה טבעית אינו נידון כחסר, [הדבר מובא בס' ארבעת המינים השלם עמ' שכ"ב אות ג', ובס' דבר משנה על סי' תרמ"ח עמ' 63 אות כ"ד, הובא מכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א על נכונת השמועה, האם הכשיר כה"ג לכתחלה או רק בשעת הדחק, והשיב בזה"ל החזו"א הכשיר לכתחלה, רק אמר דיש הידור ליטול עם פיטם עיי"ש, עיין בסוף המאמר אות ט"ו ציטוט מכתב שקבלתי בזה בס"ד]. ועד"ז כתב בס' כשרות ארבעת המינים עמ' כ"ז, בשם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קע"ז.

והוסיף בשבט הלוי שם דדבר העומד להיות כך בטבע, דיפול מהעץ מחמת התייבשות וכיו"ב, וממילא חשיבא כאילו מעולם לא היה הפיטמא חלק מגוף האתרוג,

דיש בזה חשש גדול של חסר ופסול ביום ראשון של יו"ט. [ויל"ע האם המציאות השתנה היום ממה דדיבר הכפ"ת, וראיתי דבס' תורת ד' מינים בסי' כ"ז סק"ב כתב כן מהאדמו"ר הקוה"ט מסאטמאר זצ"ל, דיש לומר אדרבה הרגילות של האתרוגים ללא פיטם והמיעוט עם פיטם ע"ש]. ועד"ז האריך בשו"ת קנה בושם ח"ב סי' כ"ח וכ"ט להוכיח מהראשונים כך עיי"ש.

[1] והנה נחלקו הראשונים, מה החסרון של ירוק ככרתי האם פסולו משום חסרון בגמר הפרי או שפסולו מצד הדר, ונפק"מ כשהתחיל להצהיב דמצד החסרון בגמר פרי יהא כשר דזה סימן דכבר נגמר פריו, אבל משום הדר יהא פסול דעדיין חלק מהמראה ירוק ואינו הדר, ולמעשה כשהתחיל להצהיב נחלקו בזה המג"א והב"ח, דהמג"א הכשירו והב"ח פסלו, והמשנ"ב בסי' תרמ"ח ס"ק ס"ה כתב דהעיקר להקל בזה דלא כהב"ח, רק יקנה אתרוג דהתחיל במקצת לשוב למראה אתרוג דשמא יהיה נשאר ירוק, ובביכורי יעקב שם סקמ"ט כתב דבעל נפש יחוש לעצמו כדעת הב"ח עיי"ש.

ולכאור קשה איך כתב הבה"ל שם בד"ה פחות מכביצה, בשם הביכורי יעקב דנכון לבעל נפש להדר לכתחלה אחר אתרוג גדול כשני ביצים, היינו משום דחיישינן לדעת הב"ח דאתרוג פחות מכביצה הפסול משום הדר, וא"כ גם היה צריך המשנ"ב לפסול באתרוג הירוק, וראיתי בקנה בושם הנ"ל בסי' ל' אות ג' דת"י דהמעין בתוס' ביכורים דכתב הא דחש להדר אחר אתרוג שגדול כשני ביצים, דחשש לשיטת הצ"ח בשיעור הביצים, וא"כ אף אי ננקוט דהחסרון משום גמר פרי, ס"ל להמשנ"ב לחוש לזה.

[2] והר"ן וריטב"א בסוכה דל"ה ע"ב הביאו בשם הראב"ד, דחסרון של ירוק ככרתי משום הדר, [ועיין בשו"ת משכנות יעקב או"ח סי' קנ"ו דפסק כשיטה זו], אולם בתוס' בסוכה דל"ה ע"ב בד"ה הירוק ככרתי, מבואר

(אפילו פחות מכביצה) - יש לחוש לניטלה פטמתו, וממילא יש בזה חשש של חסר. ונימק שיטתו, דאף שבעבר היקל לקחת למצוה אתרוג ללא פיטם, מכיון דהרגילות באתרוגים אז היה שלא היו בהם פיטמים, אבל כיום, דמתרבים אתרוגים עם פיטמים, וזה ע"י תחבולות מיוחדות, ממילא נהפך להיות שגידול הטבעי של האתרוגים הוא עם פיטם, ויש להכשיר רק אתרוג שהפיטם נפל בתחילת גידולו קודם היותו בוסר, ולכן כל זמן שלא ידוע כי הפיטם נפל בקטנותו של האתרוג עד שיעור בוסר אין לקחתו למצוה. ולפי זה כמעט אף אחד בעולם אינו יודע מתי נפל, [ויתכן אף כשיש לו גומא במקום הפיטם אין בזה הוכחה וודאית דלא נפל כשכבר הגיע לשיעור בוסר], ולכן מספק יש לקחת למצוה אתרוג עם פיטם.

ועיין בס' הערות על סוכה דל"ה ע"ב דצריך לזהר באתרוגים שלנו ליקח אתרוג עם פיטם דיש לחוש שה' לו פיטם בשיעור שהוא גדול ונפל בעודו מחובר ע"ש.

ועד"ז שמעתי ממרן הגר"ש אויערבך שליט"א, דאף דדעת החזו"א הנ"ל מקורו בראשונים, וכן נהגו גדולי ירושלים למעשה לקחת אתרוג ללא פיטם, אבל כיום דנעשים פעולות מיוחדות לשמור על הפיטם, ממילא נפל ההיתר דזה תהליך האתרוג שנופל הפיטם, ולכן מן הראוי לקחת אתרוג עם פיטם לקיום המצוה, וכך דעתו להקפיד בזה למעשה. וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ג סי' קפ"א, בענין אתרוג אות ה', דכיום שמצאו דרך לגדל אתרוגים עם פיטם ואינו נושר, וחלק גדול היום עם פיטם, ודאי לכתחלה אין להכשיר בלי פיטם, דחסר היום בהדר בעצם האתרוג ע"ש.

[ה] דעתו של מרן הגר"ח פשיינברג שליט"א דאם רואים באותו עץ עצמו דישנם אתרוגים עם פיטמים לא שייך לומר ע"ז דכך דרך ברייתו ללא פיטם, והביא דסברא זו מבואר בס' כפות תמרים דל"ה ע"ב ולכן כתב

האתרוגים, [בס' פרי עץ הדר עמ' כ"ג, (ליברמן-ב"ב), כתב צורת ההבחלה, ע"י דמכניסים האתרוגים למשך כחצי יום לחדר מקורר, בו מוחדר גז, Ethyl Gaz, וכתב שם דתהליך זה חיוני מאוד, בפרט לאתרוגים מקטיף מאוחר יותר מפני שבלי הבחלה האתרוגים לא יצהיבו, עוד כתב שם תהליך דומה יש ע"י הכנסת האתרוג לכלי אטום עם תפוחים למשך יממה, (לא יותר), והתפוחים מפרישים את הגז אטילן שמבשיל את האתרוג ע"ש], ולפעמים אם אין פיקוח חזק עלול לגרום דמתייבש מקום הפיטמים ונופל אחרי קצת זמן, ודבר זה בוודאי חשוב ניטלה פיטמתו דהוה חסר ופסול, ויתכן דזה רק מיעוט קטן בשטח זה ואינו מיעוט המצוי, אבל על נותני ההכשרים לפקח גם על פרט זה.

[ין בס' כף החיים סי' תרמ"ח סקנ"ד העתיק דברי הכפ"ת על אילן דמקצת האתרוגים שלו יש להם פטם, ומקצתם אין להם מתחלת ברייתם, דיש לפסול זה שגדל ללא פיטם, וצייד הכפ"ת להקל עפ"י לשון א' בב"י דכתב בשם הארחות חיים דכשלא היתה לו פטמת כשלקטו אותו מן האילן כשר, ומשמע מכיון שיש אתרוגים שלא היו להן מתחלת ברייתן כשר עיי"ש, וכתב בס' בית השואבה על דיני אתרוג אות ל"ח מס' מטה יהודה דאם לא ראה לקיטתו מן האילן אלא שתלשו גוי והביאו ללא פיטמא אין להכשיר, וכ"כ בס' חיים וברכה אות רנ"ג לדייק מדברי הב"י הנ"ל עיי"ש, ולבסוף כתב הכף החיים דצ"ע לדינא, אך כתב בסו"ד עפ"י דברי הפמ"ג שם בא"א אות י' דיש להקל מטעם ס"ס דשמא הלכה כמ"ד ניטל פטמתו היינו עוקץ ואפ"י הוא דדו שמא לא ניטל אלא נברא כך, והובא דברי הפמ"ג גם בשעה"צ שם אות ל"ז עיי"ש.

[יא] והמעין בכמה הראשונים יראה צדדים לקולא בנידון זה, (וכבר הובא זה בספרי רבני זמנינו), עיין בשבלי הלקט סי' ש"ס דדוקא באתרוגים שאין דרכן להתייבש

דהחסרון של ירוק ככרתי משום דלא נגמר פריו, [וכן מורה לשון הגמ' בדף ל"א ע"ב 'לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא', והב"ח כתב דהגמ' קאי לר"י דהכשיר אתרוג הישן דלית ל' חסרון של הדר, אבל לדידן דאתרוג הישן פסול אז גם חסרון של ירוק ככרתי משום הדר ע"ש], ומבואר שם בתוס' דכששוהים זמן מרובה בכלי לאחר תלישתם וחוזרים למראה האתרוג שפיר דמי ע"ש, [והמשנ"ב שם העתיק דברי התוס'], ונהוג בכל השנים להצהיב האתרוג ע"י הכנסתם לתפוחים, ופעולתו לשחרר גז מקליפת התפוח שזה גורם ההצהבה.

[ח] אך כיום המציאו פרדסנים ריסוס להצהבת האתרוג על העץ, ודבר זה גרם לנפילת הרבה פיטמים בעודם מחובר, וצריך לדעת האם פעולתו רק התקדמות בישול האתרוג בלבד, ולכן אף דמתייבשים הפיטמים ונופלים מחמת זה עדיין חשוב לגידולם הטבעי, דלדעת החזו"א אין בזה חסרון כלל, או דהריסוס משפיע להחליש הפרי ודבר זה גורם לנפילת הפיטם, והרי זה כמעשה האדם דניטלה פיטמתו, [ואולי הריסוס גורם איזה זירונו בייבוש או לקקול אחר ממילא אין אח"כ מהלך טבעי כשהפיטם יפול], כי היתה התערבות של פעולת אדם בתהליך הנפילה, ואף דהיה הנפילה על העץ עדיין חשיב מעשה האדם הגורם לזה, ולא כגידולם הטבעי דהתיר החזו"א בנידון זה.

והדבר צריך בירור בפעולתו של הריסוס מה ההשלכות, וכבר הועלה הספק אצל כמה מגדולי ישראל שליט"א, ולא הכריעו הוראה ברורה בזה,

ולכן מוטל על המדקדקין ומהדרין במצוות לדרוש על ועדי הכשרות ונותני הכשרים של הבדצי"ם לדעת מה נעשה בפרדסים בפעולות הנ"ל.

[ט] עוד יש לעורר, מכיון דאופן ההצהבה נעשה כיום ע"י חומר גז דגורם להצהבת האתרוגים, הנעשה בתלוש אחרי קטיפת

כ"ד העתיק ההיתר של המבי"ט, ובס"ק כ"ה העתיק ההיתר דיתכן דלא היה לו בכלל פיטסדנברא כך המוכב בפמ"ג, והרי זה כסתירא ונשאר בצ"ע, ונראה פשוט דנקט הבכורי יעקב להקל מחמת ב' הסברות, דלברך מטעם הפמ"ג דהוה ס"ס אינו היתר מרווח כשאין עוד צירופים, ויש לזה ראיות חזקות בהלכה ואכמ"ל.

אך כל זה צריך בירור וראיה על אתרוגי זמנינו דרוב צורת גידול הפיטמים, נעשה ע"י תחבולות באופנים שונים, האם זה בכלל ההיתרים שדיברו הפוסקים, ותן לחכם ויחכם עוד.

[י"ג] שוב אחרי פרק זמן, שמעתי מא' הפרדסנים הגדולים בא"י, דבזמנינו מכניסים חומר (הנקרא - טורדו) בזמן הגידול שלא יפול הפיטם בגמר הגידול, (דזה גורם בשנים האחרונות לאתרוגים עם פיטמים), וא"כ בעצם צורת הגידול הרגיל הוא שיפול הפיטם מצד עצמו מחולשת הפרי, רק תחבולה מתוחכמת גורם שישאר הפיטמים, ולפי"ז יתכן בנד"ד יש צד להקל באופן דנפל מחמת פעולת ההצהבה, דלא נחשב פעולת האדם הגורם לנפילת הפיטם מחמת ההצהבה כנ"ל למעשה בידיים של ניטלה פטמתו, מכיון דלמעשה ה"ז חוזר למצבו הראשון דנופל הפיטם מחמת צורת גידולו, ועדיין הדבר מסור לגדולי ההוראה שליט"א ההכרעה בזה.

[י"ד] ויש לעיין האם הותר פעולות הנ"ל בשנת השמיטה, (וכגון באופן דהפרדס נמסר לידי אוצר בי"ד כדת וכדין), דבאמת אי"ז מגוף פרי האתרוג לאכילה שיהא לזה פיטם, והרי בשאר פירות הארץ נהגו להתיר בשביעית עבודת הארץ אף דהוא רק בשביל הפסד פירות, וזה עפ"י החזו"א בשביעית סי' כ"א סק"ד ע"ש, (אף דלשון הרמב"ם בפ"א משמטה ויובל ה"י מורה דלא כן והחזו"א בשביעית סי' ט"ז דן הרבה בלשון הרמב"ם עיי"ש), וכ"כ בספר נתיב השמיטה סימן ה' סעיף ב' דמה דהשיעור של הפסד דמות, זהו

ולפול הפרח שלהן בחוטמן יש הפסול דניטל פטמתו, וכן המשמעות בכפתור ופרח בפ"י דכמו שהכשירו חכמים אתרוג הכושי שגדל באותו ארץ הווא והדרך להיות כך, מסתברא דה"ה לפטומת שיש ארצות שאתרוגיהן עם דד עיי"ש, ולפי"ז אין הטעם שכך מתחלת ברייתו, אלא תלוי מה שדרכו בכך ואפי' כשנופל קודם הלקיטה ה"ז כשר, אך הרדב"ז בח"ד קי"א כתב להקל מפני שאנו אומרים דזוהו דרך ברייתו ע"ש, [ויש שכתבו לדחות הראיה מהרדב"ז והכפתור ופרח דמיירי דוקא במקומות דאין להם כמעט אתרוגים עם פיטם, אבל בארצות בהם יש אתרוגים עם פיטם ובלי פיטם, יאסרו האתרוגים בלא פיטם אפילו אם נשרו במהלך גידולם].

ועיין היטב בלשון הרמב"ן בהל' לולב אות נ"ו ואות נ"ז ובחי' הריטב"א סוכה דל"ה ע"ב דמבואר דמה דנושר מעצמו ואינו מגופו של האתרוג אינו פסול מכיון דבשעת גמר פרי וכ"ש בתלוש אינו בהן עיי"ש, (אף דקאי בשטיט רש"י דאין נטילת הדד בכלל פוסל, אבל רואים הסברא דבעינן שיהא מגופו, וכל שמעיקרא לא היה מגופו לכו"ע לא יפסול).

[ומסתבר דלפי טעם הנ"ל, גם אם יש סיבה מיוחדת לנפילת הפיטמים, כגון מחמת חום גדול הגורם לנשירת הפיטמים, אף דדרך הגידול באותו מקום בשאר השנים דנשאר פיטמתם, עדיין יהיה כשר, דלמעשה כעת נשר הפיטם מעצמו ועיין].

[י"ב] וביותר כתב המבי"ט בח"ג סי' מ"ט דהסימן של אתרוג ללא פיטמא הוא עיי' הגומא דשם, הא לא"ה ה"ז מתחלת ברייתו לל פיטמא ע"ש, והובא זה בכנה"ג ועוד פוסקים משמו של המבי"ט, ומוכח דמה דנופל באמצע הגידול מחמת טבעו והתייבשות זה נקרא שמתחלתו אין לו פיטם, דאין זה פיטם הראוי להתקיים, [ודוחק לומר דהפוסקים דיברו רק על אתרוגים כמו אתרוגי תימני דהם מינים מיוחדים].

וראיתי להקשות על הבכורי יעקב דבס"ק

האתרוגים כשרים למצוה ע"ש, (ואי"ז תואם למש"כ בדרך אמונה פ"א ה"י בבה"ל בד"ה ומפני, בשם הגריש"א שליט"א דאין להתיר פעולות שהאתרוגים יהיו ראויין למצוה וצ"ע), אך עיין ארחות רבנו ח"ב עמ' שכ"ה אות י"ח דאסר גם הסרת הקוצים עיי"ש.

וכעיי"ז כתב גם בקונטרס שיעורי שביעית עמ' נ' בשם שו"ת משנת יוסף ח"ב סי' כ"ב דמותר להשקות עצי אתרוג (בשביעית) שיהא כשר לנטילה למצוה, אבל כדי שיהא מהודר אסור ע"ש.

ובזה יש לדון האם הכנסת חומר הנ"ל שיהא אתרוגים למצוה עם פיטמים, האם זה בכלל ההיתר הנ"ל שיהא כשרים האתרוגים למצוה דנקוט להלכה דמותר, או דחשיב כפעולה של יפוי והשבחה דאי"ז בכלל לאוקמי אילנא, ובפשוטו מכיון דזה פעולה בידיים לקיים הפיטם שלא יפול מהאתרוג אי"ז חשיב כ"כ בכלל היתרא של לאוקמי, כמו ההיתר בעבודה שיהא האתרוג כשר לברכה, דלפי מה דמקובל בא"י אצל רוב המדקדקין במצוות בא"י לסמוך על היתירו של החזו"א דנפילת הפיטם לא חשיב לניטל פטמתו, (ולא הידרו לקחת בעבר אתרוג עם פיטם), מכיון דזה גידולם הטבעי שנופל הפיטם מעצמו, וא"כ מהיכי תייתי יהא מותר לעשות פעולה נוספת זו לקיים הפיטם, או י"ל מכיון דהאתרוג עם הפיטם זהו פריו למצוה א"כ הפעולה להחזיק הקיים, ה"ז בכלל ההיתר בהסרת הקוצים דמכיון א"א למיחלף בעבודת שדה מותר כנ"ל, א"כ שייך היתר זה גם לגבי שמירת הפיטם ולמעשה צ"ע, [אך אמרו לי דנחלקו בזה חכמי הדור שליט"א, ולא ברירא לי השמועה, ומה ההוראה למעשה אצל ועדי הכשרות המהדרין במצוות], ולהעיר כתבתי הדברים, ותן לחכם ויחכם עוד.

[ט"ו] ושמעתי שבחזה"מ סוכות (שנת תשע"א) בכיקורו של רבנו הגר"ח קניבסקי שליט"א אצל חמיו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאל הגריש"א שליט"א את הגר"ח

דמשערים הפסד של הפחתת היכול של שנה שמינית בשישית, מהיכול הראוי בסתם שנה במקום זה, ואף בספק שיהי פחות מזה ג"כ מותר ע"ש.

וא"כ יש לדון האם פעולת קיום הפיטם דאינו מגוף הפרי האם מותר, דלמעשה פרי האתרוג כיום עומד בעיקר רק למצוה ולא לאכילה, א"כ יתכן דמה שיהא כשר וראוי לברכה מעיקר הדין זה כל היתר קיום הפרי, ולא פעולות הגורם ליפוי האתרוג למצוה מן המוכרח.

וראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' ר"מ דצייד להקל לעשות פעולות ליפוי האתרוג כשעושהו ע"י שינוי גמור שלא כדרך פעולה הרגילה, מכיון דיש בזה תלת דרבנן, שביעית בזמה"ז דרבנן, מלאכה דרבנן, ובאופן דעושה שלא כדרך ע"ש, אך כתב בסו"ד דצריך ע"ז השגחה מבי"ד דקשה להאמין הנוגעים בדבר ע"ש, [ויש לדון בדבריו האם שינוי של שלא כדרך חשיב צירוף באיסור עבודת הארץ, דיש ראיות חזקות באחרונים דאיסור עבודת הארץ בשביעית אינו דוקא מעשה העבודה, אלא יסוד האיסור תוצאה של המלאכה, וממילא גם ע"י שלא כדרך יש את התוצאה ולכן אסור וצ"ע, ואולי באיסורי דרבנן יש להקל בשינוי של שלא כדרך, ועיין בזה], ובאמת דעת מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א בקובץ תשובות ח"א סי' רל"א סוף אות ד' דבאופן שאין הפסד מהותי לפירות אלא רוצים להשקיע שיהיה האתרוג ראוי למצוה ללא פגם, אי"ז בכלל היתרא של לאוקמי ע"ש.

אולם עבודות בפרי האתרוג שיהא כשר למצוה, [כגון הסרת קוצים, דמבואר בפאה"ש דיסוד האיסור תלוי אי אפשר למיחלף בעבודת שדה, ולכן בדבר דלא עושים בשאר פירות ה"ז בכלל לאוקמי], כתב בספר משפטי ארץ על שביעית סוף פ"ד (בהוצאה חדשה – סיון תשס"ז) בהערה אות 66, דרבתינו הגר"ש אויערבך וצ"ל ולהבל"ח הגרי"ש אלישיב שליט"א התיירו לעשות פעולות שיהא

בספר נתיב השמיטה סימן ה' סעיף ב' עיי"ש, גם מקובל להקל בעבודות בפרי האתרוג שיהא כשר למצוה ולא כדי שיהא האתרוג מהודר ביפיו, וכמש"כ בקובץ תשובות ח"א סי' רל"א אות ד' עפי"ד הפאת השולחן דכתב דדבר דל"ש למיחלף בעבודת השדה ה"ז בכלל לאוקמי דמותר בשביעית עיי"ש, וא"כ השאלה האם הכנסת חומר הנ"ל שיהא אתרוגים למצוה עם פיטמים, האם זה בכלל ההיתר דמותר לעשות פעולות שיהא כשרים האתרוגים למצוה, ויש סברא בזה דבעצם פרי האתרוג זה עם פיטם א"כ זהו פרי למצוה וא"כ ה"ז חשיב פעולה של לאוקמי דמותר, או אתרוג עם פיטם חשיב פעולה של יפוי והשבחה ואי"ז בכלל לאוקמי, ועי"ז השיבני במכתב תשאל למו"ח שליט"א עכ"ד.

יש לציין דהייתי בטוח לפי המשתמע ממש"כ בדרך אמונה בפ"א משמו"י ה"י בכה"ל בד"ה ומפני מה, ובצה"ל אות קע"ט שם, דהסרת הקוצים אסורה בפרי האתרוג שיהא אתרוג כשר למצוה, א"כ פשיטא דגם דבר דל"ש למיחלף בעבודת השדה אסור, א"כ היה נראה לי דדעתו היה נוטה דאסור להשתמש בחומר הנ"ל, דלמעשה גם זה פעולה בפרי האתרוג, ואפ"ה הפנה אותי לשאול את מרן שליט"א.

וחפשתי בקובץ תורני מפרי הארץ ח"ו על שביעית, (שי"ל מביהמד"ר), ובפסקי מרן שליט"א בעמוד י"ב אות ז' כתוב בזה"ל גם באתרוגים שלוחי י"ב אות ז' רשאים להשקות או לעשות שאר מלאכות דרבנן כדי למנוע הפסד ניכר – מהותי בכמות או באיכות האתרוגים, אולם אסור לעשות מלאכות באתרוגים לצורך מצוה וכו' עיי"ש, וד"ז לא ברירא לי האם גם הסרת קוצים יהא אסור שיהיו אתרוגים למצוה, דלפי המבואר בקובץ תשובות הנ"ל פשוט דזה מותר, וכ"כ בס' משפטי ארץ על שביעית בסוף פ"ד (בהוצאה של חודש סיון תשס"ז) בהערה אות 66, בשם רבותינו הגרשז"א זצ"ל ולהבל"ח הגריש"א שליט"א

שליט"א, מה היתה הוראת מרן החזו"א זצ"ל בנוגע לכשרות האתרוגים ללא פיטמים שהובא בספרים משמו, אמר דנמצא אצלו בכתובים, ובחוה"מ פסח בביקורו אצל הגריש"א הביא הגר"ח ק את הכתובים, ובקשתי מהגר"ח שליט"א לראות הכתובים, והשיבני במכתב בזה"ל "אתרוג עם פיטם זה הידור והי' מהדר ע"ז אבל גם בלי פיטם כשר אם לא נקטם ושמעתי משמו שאפי' נפל הפיטם בתלוש אם כשתלושוהו הי' כבר יבש ועומד ליטול אין קפידא בזה" עכ"ל.

בס"ד יום ב' פרשת פקודי כ"ד אדר א' ה'תשע"א לפ"ק

כבוד הגאון ר' יוסף אפרתי שליט"א

ראש ביהמד"ר למצוות התלויות הארץ ומח"ס ישא יוסף
אחדשה"ט באה"ר,

בעבר כתבתי למעכת"ר בכמה נושאים חשובים ולא נענית, אך כעת באתי היות שאלתי את רבנו הגר"ח קניבסקי שליט"א בשאלה הנוגע מאוד למעשה, והפנה אותי לשאול קמ"י מרן הגריש"א אלישיב שליט"א, אף דכתבתי בשאלה דאין ביכלתי לשאול קמ"י, אקוה דהדברים יועברו ע"י כתר"ה שליט"א כפי היכולת.

לאחרונה הנני מתעסק בבירור התפתחות הקיימת לאחרונה דיש הרבה אתרוגים הגדלים עם פיטמים, מה דלא היה בדור העבר בכלל, ואמר לי א' הפרדסנים הגדולים בא"י דמצאו חומר (הנקרא - טורדו) דנותן חיזוק דלא יפול הפיטמים מעץ האתרוג מחמת החולשה של העץ, ודבר זה מזריקים לתוך העץ בשעת התפתחות וצמיחת פרי האתרוג.

ושאלתי את רבנו הגר"ח ק שליט"א, היות לגבי שנת השמיטה מקובל להקל להתיר עבודות הנצרכות בשביל הפסד הפירות עפי"ד החזו"א בשביעית סי' כ"א סקי"ד, וכמש"כ

[כפי עיוני בס' ישא יוסף לא זכור לי דכתר"ה שליט"א כתב בזה, ובפרט זה מציאות חדשה בשנים האחרונים].

בברכת הדיוט, יה"ר שיתרבה כבוד שמים ע"י כת"ר שליט"א בתורת ארץ ישראל, וכן יתקבלו ספריו בכי מדרשא המלאים והגדושים מתורת מרן שליט"א.

ואקוה לקבל תשובה בדבר חשוב זו, שידעו המעשה אשר יעשון מבעוד מועד ביד בית המדרש, שמואל וייס

עיי"ש, ואולי יש כאן חזרה בדעת מרן שליט"א ממש"כ בתשו' הנ"ל וצ"ע.

ומכיון דלולא הסרת הקוצים לא יהיו אתרוגים למצוה מחמת הפסולים, ולכן ההוראה כפי הידיעה שלי דמקילים בזה, כמו"כ השאלה הנוגע למעשה האם יש היתר גם בפעולות הנ"ל שיהא אתרוגים למצוה עם פיטמים, דכפי הידוע התחילו להקפיד בזה הציבור לאחרונה, מה דלא היה בעבר, וא"כ האם אין בזה חשש מלאכה בשנת השמיטה.

שמחה בשעת תורה

אמרו חז"ל אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, וצריך להבין למה לא, וכי באיש שיכזב וימאס במי שפניו זועפות ולבו בקרבו נשבר שמתרחק ממנו הלא ה' ישכון את דכא ושפל רוח אלא הוא הדבר אשר דברנו במקו"א כי מי שהוא בשלימות אמונת אומן כי הכל מהשי"ת ומאיתו לא תצא הרעות לא יכאוב לבו ולא תבלבל מחשבתו אם יחלה או אם יבוא עליו אחד מן המקרים לא טובים לפי שעה וראות עין אדם. ומי שדואג כואב ונאנח ומצטער, חסרון אמונה ובטחון הוא, ואיש כזה אין ראוי שתשרה עליו שכינה כי חסרון השלימות הוא ויפה אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה מי ששמח לבו ובטוח בה' כי לה' עבד ואע"פ שאינו רואה איך ומה. (כתב סופר פ' וישב)

ועוד בדרך זה בקדושת לוי וז"ל גם צריך אדם להתנהג בכל דבר שמביא עליו יתברך יקבל ממנו בנחת ובשמחה כדרך שאמרו חז"ל (ברכות נב.) בכל מאודך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאד מאד ויאמר כל מידי דעביד רחמנא לטב עביד ויבטח ויאמין שיש בזה טובה גדולה כי מאיתו לא תצא הרעה חס ושלום, כנחום איש גם זו שברוב הבטחתו ואמונתו בו יתברך אמר על כל דבר גם זו לטובה ובוה ה' ממתיק הדינים מעליו והופך אותם לרחמים ועושה מרע טוב.